

SAMENWERKEN ONDERSTEUNEN BINNEN PLEEGZORG: OVERZICHT VAN METHODIEKEN EN MODELLEN

Marijke ROBBERECHTS, Marjan KLINGELS, Johan VANDERFAEILLIE,
Frank VAN HOLEN en Femke VANSCHOONLANDT¹

In Vlaanderen worden steeds meer kinderen en jongeren begeleid binnen bijzondere jeugdbijstand. Ook het aantal kinderen en jongeren in pleegzorg neemt toe. Toch blijkt pleegzorg een erg kwetsbare vorm van hulpverlening. Zo wordt 44% van alle Vlaamse plaatsingen vroegtijdig beëindigd omwille van een negatieve reden (breakdown). Conflicten tussen ouders en pleegouders en problemen in de samenwerking geven vaak aanleiding tot zo'n breakdown. Een goede samenwerking tussen ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers is dan weer geassocieerd met stabielere plaatsingen.

In dit artikel² staan we stil bij deze samenwerkingsproblemen en hoe men kan inzetten op

een goede samenwerking. Met betrekking tot het inzetten op een goede samenwerking bespreken we een aantal geassocieerde variabelen, modellen en theorieën. Tot slot merken we op dat er nog niet veel van dergelijke modellen zijn en dat de bestaande modellen vaak nog niet onderzocht zijn op hun effectiviteit. We concluderen dat in Vlaanderen nood is aan een evidence-based methodiek die kan ingezet worden om de samenwerking te verbeteren/optimaliseren. Recent is door het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, in samenwerking met de Vrije Universiteit Brussel een onderzoek gestart met als doel het ontwikkelen, evalueren en implementeren van dergelijke methodiek.

-
- 1 Marijke Robberechts en Marjan Klingels zijn verbonden aan de VUB als wetenschappelijk medewerker; Marjan Klingels is ook, net als Frank Van Holen verbonden aan de pleegzorgdienst Opvang, Johan Vanderfaillie is docent en Femke Vanschoonlandt doctoraatstudent aan de VUB. Contact: frank.vanholen@opvang.be
 - 2 Dit artikel is gebaseerd op Robberechts, M., Klingels, M., Van Holen, F., & Vanderfaillie, J. (2012). Samenwerken met ouders in pleegzorg. In J. Vanderfaillie, F. Van Holen, & Vanschoonlandt, F. (eds.). *Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's* (pp. 340-356). Leuven: Acco en maakt deel uit van de literatuurstudie uitgevoerd binnen het SOP-onderzoek van Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (2012-2015). Het onderzoek wordt tevens gesteund door Cera CVBA.

Pleegzorg: een kwetsbare interventie

Het aantal kinderen en jongeren binnen de bijzondere jeugdbijstand is de laatste 5 jaar toegenomen met 39% (van 19.088 in 2006 naar 26.486 in 2011). In 2011 verbleef 15% van deze kinderen en jongeren in pleegzorg. Het aantal kinderen en jongeren in pleegzorg vergeleken met het totaal aantal kinderen en jongeren dat uit huis geplaatst werd, steeg van 38,2% (4132/10.829) in 2006 naar 41,6% (4817/11.569) in 2011 (Agentschap Jongerenwelzijn, 2012). Tijd dus om een stand van zaken op te maken in verband met de geschiedenis, wetgeving, organisatie, indicatiestelling en begeleiding binnen pleegzorg. Daarvoor werd recent een boek gepubliceerd rond pleegzorg: *"Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's"* (Vanderfaeillie, Van Holen, & Vanschoonlandt, 2012).

Dat er steeds vaker gekozen wordt voor een plaatsing in een pleeggezin als een kind of jongere uithuis moet worden geplaatst, dient niet te verbazen. Een pleeggezin biedt immers minder discontinuïteit in relaties dan bijvoorbeeld een residentiële voorziening en het kan beter aan de basisbehoeften van kinderen en jongeren voldoen (Strijker & Zandberg, 2001; van Ijzendoorn, 2010). Bovendien wordt in Vlaanderen pleegzorg als eerste te onderzoeken hulpverleningsvorm naar voor geschoven voor kinderen en jongeren die omwille van een probleemsituatie niet in hun gezin kunnen verblijven (Heeren, 2009; Schrijvers, De Wachter, Stevens, Jans, Godderis-T'Jonck, De Vits, & Dehaene, 2012).

Pleegzorg kan omschreven worden als een vorm van hulpverlening, waarbij natuurlijke personen of gezinnen onder begeleiding van een dienst voor pleegzorg en tegen vergoeding (tijdelijk) instaan voor de opname of ondersteuning van personen die daartoe in aanmerking komen, overeenkomstig de geldende wetgeving. Een

gezin engageert zich voor korte of lange tijd om kinderen, jongeren of volwassenen die niet in hun natuurlijke omgeving kunnen blijven, de kans te geven om toch in gezinsverband opgevangen te worden (Verreth, Bronselaer, & Vandezande, 2011). In pleegzorg voor minderjarigen kan er inzake intentie een onderscheid worden gemaakt tussen perspectiefzoekende (de hulpverleningsvariant) en perspectiefbiedende pleegzorg (de opvoedingsvariant). De hulpverleningsvariant is gericht op het onderzoeken of een terugkeer van de minderjarige naar de ouders mogelijk en/of wenselijk is. De ouders en het kind krijgen gedurende de pleegzorgplaatsing een intensieve begeleiding en zij hebben veel onderlinge contacten. In de opvoedingsvariant wordt een terugkeer naar de ouders niet (meer) mogelijk en/of wenselijk geacht. De pleegzorgplaatsing is gericht op het bieden van een nieuw perspectief voor de minderjarige en beoogt een langdurig verblijf van het pleegkind in het pleeggezin. De term opvoedingsvariant slaat dan ook op het langdurige aspect van het opvoedingsproces van een pleegkind in een pleeggezin.

Pleegzorg voor minderjarigen is echter een kwetsbare interventie en er kunnen vragen gesteld worden bij haar effectiviteit. Hiervan getuigen onder andere het grote aantal breakdowns (een voortijdig afbreken van de plaatsing omwille van negatieve redenen). Uit Vlaams onderzoek blijkt dat 44% van de Vlaamse langdurige pleegzorgplaatsingen vroegtijdig en omwille van negatieve redenen wordt beëindigd (Vanderfaeillie & Van Holen, 2010). De ervaring van één of meerdere breakdowns heeft belangrijke negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van pleegkinderen. Het kan leiden tot moeilijkheden om volwassenen te vertrouwen, een toename of zelfs het ontstaan van gedragsproblemen, dalende schoolresultaten, een afname van de kans op hereniging met de ouders en een langer verblijf in residentiële zorg (Gilbertson & Barber,

2003; James, 2004; Newton, Litrownik, Landsverk, 2000; Palmer, 1996; Sallnäs, Vinnerljung & Westermark, 2004). Een breakdown heeft ook een negatief effect op de sector zelf. Het demoraliseert pleegouders en kan leiden tot het beëindigen van het pleegouderengagement. Bovendien resulteert het in een bijkomende werklast voor de pleegzorgvoorziening en de verwijzende instantie, die een nieuwe adequate verblijfplaats voor het kind moeten zoeken (James, 2004).

“Uit onderzoek blijkt dat 44% van de Vlaamse langdurige pleegzorgplaatsingen vroegtijdig en omwille van negatieve redenen wordt beëindigd.”

Conflicten tussen pleegouders en ouders (18%) en de terugkeer van het pleegkind naar de ouders tegen het advies van de hulpverlening (15%) vormen na gedragsproblemen van het kind (59%) respectievelijk de tweede en derde belangrijkste reden van een breakdown in Vlaanderen (Michiels, 2007; Vanderfaillie, Van Holen & Coussens, 2008). Ook buitenlands onderzoek toont dat conflicten tussen ouders en pleegouders vaak aanleiding geven tot een breakdown (Chamberlain, Price, Reid, Landsverk, Fisher & Stoolmiller, 2006; Rhodes, Orme, Cox & Buehler, 2003). Een goede samenwerking tussen de ouders, de pleegouders en de pleegzorgwerker is daarentegen geassocieerd met stabielere plaatsingen (Kalland & Sinkkonen, 2001; Palmer, 1996). Bij een goede samenwerking zijn ouders ook sterker betrokken bij de pleegzorgplaatsing. De betrokkenheid van ouders is op zijn beurt geassocieerd met een motivatie tot verandering bij de ouders (Bartelink, 2011), het blijven opnemen van hun ouderlijke verantwoordelijkheden (Blumenthal, 1984; in Poirier & Simard, 2006); een beter begrip van de

ontwikkelingsnoden van hun kind en een makelijkere en snellere terugkeer naar huis (Jivanjee, 1999; Kemp, Marcenko, Hoagwood, & Vesneski, 2009; Saint-Jacques, Drapeau, Lessard, & Beaudoin, 2006). Bovendien krijgt het kind hierdoor kennis over zijn ouders, wat belangrijk is voor zijn identiteitsontwikkeling. Daarnaast wordt vermeden dat het kind een te idealistisch beeld van zijn ouders ontwikkelt (Maluccio, 2003). Kortom, een goede samenwerking tussen ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers is een zeer belangrijke factor voor het welslagen van een pleegzorgplaatsing.

Samenwerkingsproblemen

Zoals hierboven reeds werd aangegeven, verloopt een pleegzorgplaatsing niet altijd probleemloos en kan er sprake zijn van samenwerkingsproblemen. In een Nederlands onderzoek geeft 70% van de ouders aan problemen te hebben met het contact met de pleegouders of dit contact moeilijk te vinden. Daartegenover geeft zo'n 64% van de pleegouders moeilijkheden aan in het contact met de ouders (van den Bergh & Weterings, 2007). Zo'n 40% van de Nederlandse en Vlaamse pleegouders vraagt om ondersteuning in dit contact (Loeffen & Portengen, 1998; Van Holen, 2005).

Pleegzorgwerkers rapporteren dat het betrekken van ouders bij de pleegzorgplaatsing een moeilijke opdracht is. Meerdere pleegzorgwerkers ondervonden dat ouders hen niet binnelaten voor huisbezoeken, afspraken niet nakomen, wisselend betrokken zijn bij gezinsondersteuning, er niet in slagen om contact te onderhouden met hun kinderen die geplaatst zijn,... (Ferguson, 2009; in Platt, 2012). Ouders geven dan weer aan dat ze meer informatie willen over het kind en dat hen te weinig gevraagd wordt over het kind (van den Bergh & Weterings, 2007; Poirier & Simard, 2006).

Inzetten op samenwerking

Hieronder gaan we in op hoe men kan inzetten op de samenwerking tussen ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers. Eerst staan we stil bij de houding van pleegzorgwerkers en pleegouders. Daarnaast geven we een kort overzicht van variabelen die geassocieerd zijn met een goede samenwerking. Tot slot geven we een overzicht van modellen gericht op een optimalisering van de samenwerking die in de literatuur en praktijk teruggelaten zijn.

Houding en geassocieerde variabelen

Er zijn heel wat variabelen geassocieerd met een goede samenwerking. Hieronder beperken we ons tot een korte opsomming. Voor een gedetailleerde overzicht verwijzen we graag naar het hoofdstuk "*Samenwerking met ouders in pleegzorg*" in het genoemde pleegzorgboek (Robberechts, Klingels, Van Holen & Vanderfaeillie, 2012).

Allereerst is er de **houding** van de pleegzorgwerker, die gekenmerkt wordt door drie basisattitudes. De eerste basisattitude is flexibiliteit. De strategieën en technieken die gehanteerd worden, dienen aangepast te worden aan elke individuele situatie, aangezien elke familie uniek is. De tweede basisattitude is openheid. Er moet een duidelijke, transparante en eerlijke communicatie zijn over het functioneren van het kind, over de doelstellingen in het handelingsplan en over wat er wordt gerapporteerd. Tot slot dient de begeleider gevoelig te zijn voor de levenservaringen van de ouder. Hierbij probeert de begeleider te begrijpen wat heeft geleid tot de problemen waarmee de ouders op dit moment geconfronteerd worden (Saint-Jacques et al., 2006).

“ De houding van de pleegzorgwerker wordt gekenmerkt door flexibiliteit, openheid en gevoeligheid voor de levenservaringen van de ouder. ”

Daarnaast is het belangrijk dat de begeleider een **vertrouwensband** opbouwt met de ouders (Dumbrill, 2006; in Alpert & Britner, 2009). Dit kan door te luisteren naar de zorgen van ouders en deze samen met hen aan te pakken, respect te hebben voor ouders, te focussen op sterktes en ouders te helpen om emotioneel verbonden te blijven met hun kinderen (Petr & Entriken, 1995; in Alpert & Britner, 2009). Tot slot wordt van de pleegzorgwerker een goede kennis van de situatie en een betrokken houding verwacht (Altman, 2008).

Pleegouders dienen dan weer de rol en het belang van ouders voor pleegkinderen te (h)erken- nen (Kufeldt, 1995; in Poirier & Simard, 2006). Ouders nemen meer deel aan beslissingen en activiteiten als ze ervaren dat de pleegouder achter hun participatie staat (Poirier & Simard, 2006).

Naast de houding van de pleegzorgwerker en de pleegouders, oefenen ook een aantal **andere variabelen** een invloed uit op de samenwerking. Ten eerste is er de acceptatie, het verdragen van de plaatsing door de ouder. Voor een kind dat opgroeit in een pleeggezin is het belangrijk dat zijn ouders achter de pleegzorgplaatsing kunnen staan. Een pleegzorgplaatsing brengt echter heel wat gevoelens bij ouders met zich mee. Hierbij moeten ouders afstand kunnen doen van hun huidige invulling van hun rol als ouder en moeten ze deze ouderrol een nieuwe invulling geven. Dit rouwproces zorgt bij de ouders vaak voor weerstand ten opzichte van de plaatsing. Ouders begeleiden in dit proces kan veel onrust voorkomen of verhelpen

(Robbroeckx & Bastiaensen, 2001; Haans, Robbroeckx, Hoogeduin, & van Beem-Kloppers, 2004). Bovendien blijkt uit onderzoek dat de acceptatie van de plaatsing door de ouders toeneemt naarmate ouders een duidelijke rol in het leven van hun kind behouden (Haans, Dijkstra, Kleemans, & Robbroeckx, 2002).

“ **De acceptatie van de plaatsing door de ouders neemt toe naarmate ze een duidelijke rol in het leven van hun kind behouden.** ”

Om tot een succesvolle samenwerking te komen, moeten tot slot de rollen en grenzen van alle betrokkenen duidelijk zijn gedefinieerd (McKay & Bannon, 2004). Het moet duidelijk zijn wie wat doet, wie welke taken op zich neemt, waarover gediscussieerd kan worden en waarover niet, ... (Trotter, 2007).

Modellen

In de literatuur zijn een aantal modellen terug te vinden die inzetten op de samenwerking binnen pleegzorg. We kunnen deze indelen in vier groepen op basis van gemeenschappelijke doelstellingen: de praktische ondersteuning van ouders, de emotionele ondersteuning van ouders, het verhogen van de participatie van ouders en de gecombineerde modellen. We geven hieronder een korte bespreking van elke categorie.

Praktische ondersteuning van ouders

In de cluster praktische ondersteuning van ouders bespreken we twee modellen die ontwikkeld zijn door Marcenko, Brown, DeVoy, & Conway (2010): het Parent Mentoring Program (PMP) en het Parent Partners Program (PPP). Het zijn twee benaderingen die de obstakels

die ervoor zorgen dat ouders niet komen tot participatie binnen bijzondere jeugdzorg willen verminderen door de concrete behoeften van ouders effectief aan te pakken.

Het **Parent Mentoring Program** (PMP) is een mentorprogramma met speciaal opgeleide en ervaren pleegouders (mentoren) die de ouders ondersteunen, zonder dat deze pleegouders het kind van deze ouders opvangen. Met deze mentor is er minder machtsongelijkheid dan met de betrokken hulpverlener(s). Het betreft een intensieve ondersteuning van minimum vijf uur per week gedurende zes maanden. Samen met de pleegzorgbegeleider, de mentor en de ouders wordt een contract opgesteld, waarin een beschrijving staat van de noden van het gezin, de doelen die bereikt moeten worden en de taken die nodig zijn om deze doelen te bereiken. Dit team komt maandelijks samen. De mentor en de pleegzorgbegeleider houden op regelmatige basis telefonisch contact. De mentor stelt samen met de ouder een prioriteitenlijst op. Thema's waarrond gewerkt kan worden, zijn basisverzorging, voeding, budgetplanning, beslissingen nemen, een sociaal netwerk opbouwen, de ontwikkeling van het kind stimuleren en het zoeken van huisvesting, een job en goede medische zorgen.

Het **Parent Partners Program** (PPP) is een peer-to-peer programma dat uitgevoerd wordt door ouders die een succesvolle terugkeer van hun kind naar huis hebben verwezenlijkt. Deze ouders krijgen een training om groepsbijeenkomsten te leiden of om individuele bijeenkomsten met ouders te organiseren (parent partner). Het programma bestaat enerzijds uit maandelijks bijeenkomsten voor ouders en één-op-één contacten tussen de ouder en een parent partner. De maandelijks bijeenkomsten hebben tot doel duidelijkheid te verschaffen over de rollen van alle betrokkenen in de hulpverlening, hoe relaties kunnen worden opgebouwd met hulp-

verleners, ... Op deze bijeenkomsten is steeds een panel van hulpverleners aanwezig die hun rol komen toelichten. De bijeenkomst wordt geleid door een speciaal opgeleide ouder. Tijdens de individuele momenten gidst, ondersteunt en informeert de parent partner de ouders over hoe ze relaties kunnen opbouwen, hoe ze goed kunnen zorgen voor zichzelf, ... Naast ondersteuning aan ouders kan de parent partner ook aan de hulpverleners informatie verschaffen over het werken met ouders, het effect van verslaving binnen gezinnen, ...

Beide modellen zijn nog niet geëvalueerd op hun effectiviteit. Voorlopige resultaten uit feedback van ouders en pleegzorgwerkers tonen aan dat beide programma's als ondersteunend worden ervaren. Het PMP programma wordt als ondersteunend ervaren door ouders op vlak van opvoeding, organisatie en praktische hulp. Dit komt vooral door de niet - beoordelende houding van de mentoren. Bovendien vindt er vaker een succesvolle terugkeer naar huis plaats en brengen kinderen minder dagen in pleegzorg door. Bij PPP stelden ouders dat de partners een duidelijke steun en een bron van toegankelijke en eerlijke informatie waren.

Emotionele ondersteuning van ouders

Een plaatsing van een kind of jongere in een pleeggezin kan heel wat gevoelens bij ouders teweegbrengen. Veel ouders zijn gekwetst en boos omdat hun kind geplaagd werd. Ze zijn vaak angstig en dit op verschillende domeinen: angst voor de jeugdhulpverlening (Darlington, Healy, & Feeney, 2010), angst om te falen en angst voor verandering (Arkowitz, 2002; in Platt, 2012). Gevoelens van angst en schaamte kunnen ouderparticipatie in de weg staan (Marcenko et al., 2010).

Het protocol ontwikkeld door Haans et al. (2004) wil ouders op emotioneel vlak onder-

steunen bij een perspectiefbiedende (langdurige) pleegzorgplaatsing. Meer specifiek willen ze ouders helpen bij het rouwproces dat door een plaatsing veroorzaakt wordt. Dit wordt gedaan door ouders afstand te laten nemen van de huidige invulling van hun ouderrol en samen met hen te zoeken naar een nieuwe invulling van de ouderrol. Er wordt getracht om het vermogen van de ouders om de plaatsing te (ver)dragen te vergroten. Thema's die aan bod komen, zijn het duidelijk afbakenen van de rollen van ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers met hierover een open communicatie, de samenwerking tussen ouders en pleegouders, het sociaal netwerk van ouders uitbreiden en de ouders erkenning geven en ontschuldigen.

Een kleinschalig effectonderzoek, bestaande uit rapportages door ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers, toonde geen effecten bij de ouders. De pleegzorgwerkers gaven daarentegen aan dat het protocol een bijdrage leverde aan de verliesverwerking van ouders, het vormgeven van de ouderrol, het verdragen van de plaatsing en aan de kwaliteit van de ouder - kindrelatie. Pleegouders gaven aan dat het protocol bijdroeg aan hun vermogen om ouders bij het leven van hun pleegkind te betrekken (de Greef, Haans, & Janssens, 2011).

In Vlaanderen zijn twee toepassingen van deze methodiek ontwikkeld: **Ouderkompas** (Bresciani, Coppens, Libens, Neven, & Tudts, 2011) en **Pleegwijzer** (Didden, Reynders, Swinnen, Tetaert, & Willekens, 2008). Het zijn beide begeleidingsinstrumenten die de overgang van een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning naar een pleeggezin trachten te bevorderen. Ouderkompas gaat vooral in op de beleving van ouders van de uithuisplaatsing. Pleegwijzer focust veeleer op de nood van ouders aan duidelijke informatie en de behoefte van ouders om emoties te bespreken.

Beide begeleidingsinstrumenten werden nog niet geëvalueerd op hun effectiviteit. Bovendien blijkt uit navraag dat Ouderkompas in praktijk weinig gehanteerd wordt: slechts 27% van de diensten die het instrument in hun bezit hebben, gebruikt het tijdens zijn begeleidingen. De redenen die hiervoor gegeven worden, zijn: onvoldoende kennis van de toepassing in de praktijk, het tijdrovende karakter van het instrument en de nood aan regelmatige opfrissing van het praktisch gebruik van het instrument (Bresciani et al., 2011).

Verhogen van de participatie van ouders

In de literatuur zijn drie modellen terug te vinden die trachten de participatie van ouders te verhogen: Traject Assistent Pleegzorg, familienetwerkberaad en het Family Empowerment Training Program.

De **Traject Assistent Pleegzorg** (TRAP) werd recent ontwikkeld door Pleegzorg Advies Nederland. Het is een hulpmiddel om bij een pleegzorgplaatsing een duurzame samenwerking tussen de verschillende partijen te bewerkstelligen en zo de continuïteit van de plaatsing te waarborgen. Dit hulpmiddel om het gesprek te structureren, kan zowel door professionelen als door niet-professionelen worden gehanteerd. Het doel van TRAP is om constructief en op een gelijkwaardige manier in gesprek te komen en te blijven. Thema's die aan bod komen zijn relaties, taken en verantwoordelijkheden, zorgen en problemen, gezamenlijke doelen en samenwerken. Een TRAP-pakket bestaat uit verschillende praktische onderdelen, zoals antwoordkaarten, een ontwikkelmeter en regiekaartenboekjes. Momenteel wordt het pakket geïmplementeerd in de Nederlandse pleegzorgpraktijk.

Tijdens een kleine pilotstudie werd het TRAP-pakket getest op zijn bruikbaarheid en effecti-

viteit. Er namen 54 personen deel aan het onderzoek, die twee tot vijf gesprekken volgens de TRAP-methode voerden. Deelnemers rapporteerden dat de methode het vertrouwen en de participatie van alle partijen bevorderde. Bovendien bracht het meer diepgang in de gesprekken. Daarnaast bleek echter ook dat het instrument ontoereikend was om steeds alle betrokkenen te bereiken. Vooral als een ouder het instrument aanreikte om de gesprekken te structureren, bleek er veel weerstand te zijn bij de andere partijen en werden vaak geen gesprekken opgestart. Wegens de kleine groep en het niet systematisch gebruiken van het hulpmiddel, zijn de gevonden resultaten met enige voorzichtigheid te interpreteren.

De methodiek **familienetwerkberaad** vindt zijn oorsprong in de wijze waarop de Maori's uit Nieuw-Zeeland naar oplossingen zochten voor hun familiale problemen. Een familienetwerkberaad is een bijeenkomst waarbij familieleden en andere belangrijke mensen uit het netwerk van een gezin (vrienden, burens, leerkrachten, kennissen, sportcoach, huisarts,...) worden betrokken bij belangrijke beslissingen en het organiseren van zorg en hulp. Het netwerk neemt zo de verantwoordelijkheid om gezamenlijk een plan op te stellen met als doel oplossingen te vinden voor (dreigende) problemen. Een coördinator helpt het gezin de bijeenkomst te organiseren. Familienetwerkberaad is een effectieve en respectvolle manier om met gezinnen te werken. Het beantwoordt aan de maatschappelijke behoefte aan gezinsgerichte hulpverlening op maat van de cliënt en bevordert de participatie, de integratie en de empowerment van de cliënt.

Voor meer informatie over de methodiek familienetwerkberaad verwijzen we graag naar het hoofdstuk dat hieraan gewijd is in het hierboven genoemde pleegzorgboek: "*Familienetwerkberaad: een veelbelovende methodiek voor pleegzorg*" (De Graeve & Nenquin, 2012).

Tot slot is er het **Family Empowerment Training Program**, dat ontwikkeld werd door Schatz en Bane (1991). Het streeft heel wat doelstellingen na: 1) het informeren van ouders over hun rechten en verantwoordelijkheden, 2) tijdig relevante informatie verschaffen over de duur van de plaatsing, 3) het trainen van basisvaardigheden om persoonlijke en familiale beslissingen te nemen zodat ze kunnen deelnemen aan het plannen van de plaatsing, 4) assertiviteitstraining die ertoe kan leiden dat mensen hoop krijgen op een veranderingsproces, 5) opbouwen en gebruiken van een sociaal netwerk en 6) ouders stimuleren om contact te onderhouden met de kinderen die geplaatst werden. Er wordt gewerkt met minstens drie groepsessies voor een groep van drie tot acht deelnemers. De deelnemers zijn ouders van recent gestarte plaatsingen (twee tot zes weken). De training wordt gegeven door een pleegzorgwerker en een ervaren (pleeg)ouder. Het programma werd tot op heden niet geëvalueerd.

Gecombineerde modellen

Tot slot bespreken we een gecombineerd model, namelijk **het model van Linares, Montalto, Li en Oza** (2006). Het programma wordt enkel ingezet bij plaatsingen met een perspectief van een terugkeer naar huis. Het doel van het programma is tweeledig: de opvoedvaardigheden van ouders vergroten en het co-ouderschap tussen ouders en pleegouders verbeteren. Dit alles zou moeten resulteren in een vermindering van het externaliserend probleemgedrag van de pleegkinderen. De opvoedvaardigheden worden aangeleerd tijdens 12 groepsessies voor een groep ouders en pleegouders, op basis van de methodiek Incredible Years (IY) (Webster-Stratton, 2001). Er wordt gefocust op positief ouderschap. Thema's die aan bod komen, zijn: effectief grenzen stellen, belonen, omgaan met negatief gedrag en spelen met je kind. De co-

ouderschapstraining wordt georganiseerd per ouder-pleegouderpaar. Het doel is het vormen van een verenigd ouderlijk front en gelijkwaardigheid tussen de partners. Thema's die aan bod komen, zijn: het beter leren kennen van mekaar, open communiceren met mekaar en bemiddeling in conflicten rond bijvoorbeeld bezoeken, kleding en gewoonten.

Het programma werd geëvalueerd door een groep die het programma volgde (40 ouder-pleegouderparen) te vergelijken met een controlegroep waarbij care as usual werd toegepast (24 ouder-pleegouderparen). Care as usual is hulpverlening waarvan ouders en/of pleegouders normalerwijze gebruik zouden maken indien het programma niet bestond. Er werd een voor-, eind- en follow-upmeting (3 maand na interventie) gebruikt. De eerste vaststelling betreft de lage aanwezigheidsgraad: ouders en pleegouders waren gemiddeld op 5,4 van de 12 IY sessies en op 2 van de 12 co-parenting sessies aanwezig. Bijna de helft van de ouders (49%) volgde geen enkele van de co-parenting sessies. Er werden bij de eindmeting zowel bij de ouders als de pleegouders significante verbeteringen gevonden op vlak van positief ouderschap en op vlak van co-ouderschap. De follow-upmeting toonde nog slechts verbeteringen inzake positief ouderschap. De eerder gevonden verschillen tussen de interventiegroep en de controlegroep inzake co-ouderschap werden na drie maanden niet meer teruggevonden.

Praktijk in Vlaanderen

In Vlaanderen zijn er in de provincies Limburg en West-Vlaanderen initiatieven opgestart rond het werken met ouders. Ze kunnen gecategoriseerd worden als gecombineerde modellen, aangezien ze een veelheid van doelen nastreven.

In **Limburg** wordt een zo harmonieus mogelijke samenwerking nagestreefd tussen ouders, pleegouders en pleegzorgwerkers. Men wil vermijden dat het pleegkind in een loyaliteitsconflict komt en niet de optimale ontwikkelingskansen krijgt. Centraal staat de balans tussen aanvaarding en weerstand door ouders. Thema's die aan bod komen tijdens de ouderbegeleiding zijn: het perspectief van de plaatsing, het betrekken van ouders bij de plaatsing en samen zoeken hoe de ouderrol anders/opnieuw ingevuld kan worden. Een ouderbegeleiding is vrijwillig en vraaggericht. Er zijn gemiddeld twee contacten per maand, over een maximale periode van twee jaar. Deze ouderbegeleiding is niet geprotocolleerd en werd niet geëvalueerd op effectiviteit.

In **West-Vlaanderen** wordt binnen de ouderbegeleiding gestreefd naar het verhogen van de verbondenheid, het geven van erkenning, het bieden van steun en het bieden van een perspectief aan de ouders. De begeleiding is ondersteunend, emancipatorisch, transparant en aanklappend. Ze is bovendien aanvullend op de reguliere begeleiding en wordt hierin geïntegreerd. De thema's waarrond gewerkt kan worden, zijn het samen zoeken naar een beter evenwicht in de ouder-kindrelatie, het bepalen van het perspectief, het voorbereiden van de terugkeer naar huis en de nazorg na de terugkeer naar huis. De ouderbegeleiding heeft een intensief karakter, variërend van één contact per week tot één contact per drie weken. Ook deze begeleiding is niet geprotocolleerd en nog niet geëvalueerd.

Op weg naar een nieuwe methodiek

Ondanks het in de literatuur aangetoonde belang van een goede samenwerking, blijken er

maar weinig modellen te zijn die inzetten op deze samenwerking. Inhoudelijk merken we op dat het overgrote deel van deze modellen inzet op de voorwaarden tot samenwerking (acceptatie, praktische ondersteuning, ...). Slechts in de methodiek TRAP en het protocol van Linares et al. (2006) is er een module rond co-ouderschap opgenomen.

Een tweede bedenking betreft het ontbreken van effectonderzoek. Modellen die wel geëvalueerd zijn op hun effectiviteit blijken slechts beperkt effectief. De methodieken die inzetten op het praktisch ondersteunen van ouders, worden positief beoordeeld door ouders. Hier dienen we wel op te merken, dat deze ouders steeds het perspectief van terugkeer naar huis hebben, wat het meest draaglijke perspectief is. Methodieken die de participatie van ouders willen verhogen, hebben voorzichtige positieve resultaten. De regie in de handen van de betrokkenen zelf leggen en het vertrouwen opbouwen, lijken succesvolle elementen te zijn. Methodieken die inzetten op roldifferentiatie blijken weinig succesvol. Tot slot is van de gecombineerde modellen slechts het model van Linares et al. (2006) geëvalueerd. Daar viel meteen de lage aanwezigheidsgraad op, zeker tijdens de co-ouderschapssessies. Een mogelijke verklaring hiervoor zou de intensiteit van het programma kunnen zijn. We merken echter op dat PPP en PMP (Marcenko et al., 2010) ook een hoge intensiteit hebben. Een alternatieve verklaring is dat bij PPP en PMP de vragen en noden van de ouders misschien centraler staan. Op langere termijn werden bij het model van Linares et al. (2006) ook slechts effecten gevonden inzake positief ouderschap. Het bevorderen van het co-ouderschap bleek op langere termijn niet zo goed gelukt.

“Methodieken die inzetten op het praktisch ondersteunen van ouders, worden positief beoordeeld. Methodieken die de participatie van ouders willen verhogen, hebben voorzichtige positieve resultaten.”

We kunnen besluiten dat in Vlaanderen nood is aan een methodiek, die inzet op de samenwerking tussen ouders en pleegouders en waarvan de effectiviteit wordt onderzocht. Recent werd door het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in samenwerking met de Vrije Universiteit Brussel een onderzoek opgezet om dergelijke methodiek te ontwikkelen, evalueren en implementeren (Samenwerking ondersteunen in pleegzorg, SOP). De ondersteuning zal bestaan uit twee delen: een verhelderingsfase

en ondersteuningsgesprekken. Tijdens de verhelderingsfase wordt gezocht naar wat ouders en pleegouders verbindt en worden verschillen benoemd. Dit gebeurt eerst in aparte gesprekken met de SOP-medewerker, en later in een gezamenlijk gesprek met de ouders en de pleegouders. Op het einde van dit gesprek worden doelstellingen voor de verdere begeleiding geformuleerd. In de latere ondersteuningsgesprekken zal aandacht worden besteed aan onder meer het verloop van een pleegzorgsituatie, wie welke rol heeft, het afbakenen en verdelen van taken, en gedeeld ouderschap. Daarnaast kan tijdens aparte gesprekken met ouders of pleegouders gewerkt worden rond de gevoelens van de ouders over de plaatsing, het invullen van de ouderrol, ruimte maken voor ouders, ... Voor meer informatie over dit project, verwijzen we u graag naar www.pleegzorgonderzoekvlaanderen.be/sop.html.

Beknopte literatuurlijst

- Alpert, L.T., & Britner, P.A. (2009). Measuring parent engagement in foster care. *Social Work Research*, 33(3), 135-145.
- Altman, J.C. (2008). Engaging families in child welfare services: worker versus client perspectives. *Child Welfare League of America*, 87, 41 – 61.
- Chamberlain, P., Price, J. M., Reid, J. B., Landsverk, J., Fisher, P. A., & Stoolmiller, M. (2006). Who disrupts from placement in foster and kinship care? *Child Abuse and Neglect*, 30, 409-424.
- Darlington, Y., Healy, K., & Feeney, J.A. (2010). Challenges in implementing participatory practice in child protection: a contingency approach. *Children and Youth Services Review*, 32, 1020 – 1027.
- De Graeve, S., & Nenquin, P. (2012). Familienetwerkberaad: een veelbelovende methodiek voor pleegzorg. In J. Vanderfaeillie, F. Van Holen, & F. Vanschoonlandt (Red.). *Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's*. Leuven: Acco.
- de Greef, M., Haans, G., & Janssens, J. (2011). Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie: effectiviteit van de methodiek gericht op het helpen van ouders bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een perspectiefbiedend pleeggezin. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 50, 354 – 364.
- Haans, G., Dijkstra, H., Kleemans, M., & Robbroeckx, L. (2002). *Ik heb er vrede mee. Verslag van veertig diepte interviews in het kader van het onderzoekproject Roldifferentiatie bij langdurige pleeggezinplaatsingen*. 's-Hertogenbosch/Nijmegen: Stichting jeugdzorg, Radboud Universiteit, Orthopedagogiek. Gezin en gedrag.

Haans, G., Robbroeckx, L., Hoogeduin, J., & van Beem – Kloppers, A. (2004). *Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie: ouders helpen bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Jivanjee, P. (1999). Parent perspectives on family involvement in therapeutic foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 8, 451 – 461.

Kemp, S.P., Marcenko, M.O., Hoagwood, K., & Vesneski, W. (2009). Engaging parents in child welfare services: bridging family needs and child welfare mandates. *Child Welfare*, 88(1), 101 – 126.

Linares, L.O., Montalto, D., Li, M., & Oza, V.S. (2006). A promising parenting intervention in foster care. *Journal of consulting and clinical psychology*, 74, 32 – 41.

Marcenko, M., Brown, R., DeVoy, P.R., & Conway, D. (2010). Engaging parents: innovative approaches in child welfare. *American Humane*, 25, 23 – 34.

McKay, M.M., & Bannon, W.M. Jr. (2004). Engaging families in child mental health services. *Child & Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 13, 905 – 921.

Palmer, S.E. (1996). Placement stability and inclusive practice in foster care: an empirical study. *Children and Youth Services Review*, 18, 589 – 601.

Platt, D. (2012). Understanding parental engagement with child welfare services: an integrated model. *Child and Family Social Work*, 17, 138 – 148.

Poirier, M-A., & Simard, M. (2006). Parental involvement during the placement of a child in family foster care: factors associated with the continuation of parental roles. *Child Youth Care Forum*, 35, 277 – 288.

Rhodes, K. W., Orme, J. G., Cox, M. E., & Buehler, C. (2003). Foster family resources, psychosocial functioning, and retention. *Social Work Research*, 27, 135-149.

Robberechts, M., Klingels, M., Van Holen, F., & Vanderfaeillie, J. (2012). Samenwerken met ouders in pleegzorg. In J. Vanderfaeillie, F. Van Holen, & F. Vanschoonlandt (Red.). *Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's*. Leuven: Acco.

Saint – Jacques, M-C., Drapeau, S., Lessard, G., & Beaudoin, A. (2006). Parent involvement practices in child protection: a matter of know-how and attitude. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23(2), 196 – 215.

Schatz, M.S., & Bane, W. (1991). Empowering the parents of children in substitute care: a training model. *Child Welfare*, 70, 665 – 678.

van den Bergh, P., & Weterings, T. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind. Pedagogische besluitvorming bij uithuisplaatsing*. Utrecht: uitgeverij Agiel.

Vanderfaeillie, J., & Van Holen, F. (2010). Het verloop van pleeggezinplaatsingen. In P. Van den Bergh, & T. Weterings (Red.). *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk* (pp. 177 – 194). Assen: Van Gorcum.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., & Vanschoonlandt, F. (2012). *Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's*. Leuven: Acco.

(een uitgebreide literatuurlijst is te vinden op de www.vlaamswelzijnsverbond.be, doorklikken naar 'Publicaties', bij de inhoudsopgave van dit nummer van het Tijdschrift voor Welzijnswerk.)